

Kortfattade anvisningar i trädgårdsskötseln.

Björklund, C G

12 H Br.

National Library
of Sweden

Ekow.
Förtryck
(1891)

KORTFATTADE ANVISNINGAR

I

TRÄDGÅRDSSKÖTSELN.

AF

C. G. BJÖRKLUND,

LÄNSTRÄDGÅRDSMÄSTARE.

Separataftryck ur: "*Tidning för Stockholms läns Hushållningssällskap*".

STOCKHOLM

TRYCKT I CENTRAL-TRYCKERIET

1891.

STOCKHOLM
KUNGLIGA HÖRSKOLEN

1811

Kungl. biblioteket

0 0000 000078164

Kungl. b.

I. Inledning.

Trädgårdsskötsel har väl icke bedrifvits så långt tillbaka i tiden som åkerbruk, men räknar likvist i vårt land sina anor från en temligen aflägsen tid. Början dermed gjordes nemligen strax efter kristendomens införande af munkarne, som å klostergårdarne anlade trädgårdar, hvarå till en början odlades företrädesvis medicinalväxter. Härifrån spred sig kunskapen om trädgårdsskötseln till kungsgårdar och större herresäten. Numera har man kommit derhän, att man anser det trädgårdsskötsel bör idkas på hvarje äfven det minsta landställe, och man vet, att trädgårdarne icke endast afse prydnad, utan jämväl och i främsta rummet medföra nytta genom de värderika produkter för hushållet som de lemna. Men oaktadt trädgårdsskötselns gamla anor inom vårt land och trots de stora fördelar den erbjuder dess idkare, synes intresset därför, särskildt bland de mindre landtbrukarne, vara ganska ringa, hvilket förhållande röjes uti fullständig brist på trädgårdsanläggningar vid ett större antal mindre landt gårdar.

Orsaken härtill torde ha sin grund i flera omständigheter, bland hvilka en oriktig föreställning om trädgårdsskötselns ändamål och praktiska nytta torde vara en af de förnämsta.

De invändningar mot trädgårdsskötseln, som vanligen göras, torde i detta hänseende bäst beteckna den rådande uppfattningen och då besvarandet deraf jemväl lemna tillfälle att belysa trädgårdsskötselns ställning till jordbruket och underlätta uppfattningen af dess betydelse och ändamål, så må det tillåtas att här upprepa de vanligaste invändningarne. Så säga stundom de mindre landtbrukarne:

»Sådant der ha' vi ej råd till.»

Af denna anmärkning framgår, att trädgårdsskötseln ännu af en del mindre landtbrukare betraktas uteslutande såsom en lyxsak, hvarmed endast den förmögne har råd att hålla sig. Detta är likvisst en lika oriktig som föråldrad åsigt och visst är, att en hvar, som är i besittning af en jordbit, med stor födel kan odla nyttiga trädgårdsväxter, hvilka lemna en afkastning, hvars värde är högre än det, som kunnat vinnas genom odling af vanliga åkerbruksväxter. Ehuru fördelarne med trädgårdsskötseln sålunda äro långt ifrån tvifvelaktiga, och ehuru hushållningssällskapen och enskilda gjort betydande uppoffringar för att främja trädgårdsskötseln och uppmuntra till anläggning och rationel skötsel af trädgårdar, så att de kostnader, som äro förenade med anläggning af trädgårdar, derigenom i många fall väsentligt minskats och för ingen del äro känbara, då trädgården ej behöfver fullbordas på en gång, utan kostnaderna kunna fördelas på flera år, så har likvisst trots allt detta trädgårdsskötseln ej vunnit det allmänna insteg bland landets mindre jordbrukare, hvaraf den obestriddigen är förtjent.

Naturligtvis kan en trädgårdsanläggning utföras med större eller mindre kostnad, och den som anser sig icke hafva råd att anlägga en dyrbar sådan med prydnadsväxter, fina gräsmattor o. s. v. anlägger i stället sådan för köksväxter samt, der jorden är lämplig för fruktträdsplantering, jemväl fruktträd. De senare behöfva icke alls stå i linier ej heller behöfver afståndet dem emellan vara lika stort, och trädgårdslanden behöfva icke hafva någon bestämd form, hvadan anläggningen kan göras synnerligen enkel och billig.

Stundom invänder man:

»*Vi ha' icke tid att sköta en trädgård.*» Denna anmärkning är svår att förstå, enär det är tydligt, att man lika väl kan sköta en areal af 100 hektar som 10 eller 1, om anordningarna ställas derefter och tid borde ej saknas till det som gifver vinst. Anmärkningen leder likvisst till en annan sådan, nemligen:

»*Det lönar sig icke.*» Om denna anmärkning grundar sig på försök, så torde man få antaga, att trädgårdsskötseln antingen icke idkats på ett ändamålsenligt sätt eller att brukningen varit felaktig. Det händer ofta, att trädgården får stå orörd under våren ända till dess vårarbetena vid jordbruket blifvit afslutade och sommarvärmen redan beröfvat jorden den för utsädet's groning nödiga vårmusten. Stundom grävas trädgårdslanden på tider, då andra arbeten vid jordbruket icke lämpligen kunna utföras, således då jorden är sur och otjenlig, och hur kan man under sådana förhållanden vänta goda resultat. Ganska vanligt är också att man dröjer

med rensningen för länge, så att en massa ogräs uppkommer och får upp-
växa till en höjd af 12 à 15 cm., hvarigenom de späda plantorna under-
tryckas. Man iakttagert icke heller nödiga försigtighetsmått för att före-
komma ogräs i trädgården, utan låter detta på eftersommaren och hösten
stå och fröa af sig, hvilket förhållande föranleder ökad rensningsarbete
ett följande år. Efter rensningen, som under anförda förhållanden går
mycket långsamt, nedfalla de af ogräset tyngda plantorna på jorden, och
om den gallring, som är så nödvändig för växternas utveckling, uraktlåtes
eller göres otillräcklig, så torde man näppeligen vara berättigad att göra
anspråk på en rik och god skörd.

Vid anläggning och skötsel af fruktträdgårdar begås äfven fel, som i hög
grad inverka på afkastningen. Så t. ex. uppdragas ofta träd medels kärnor
och då man af okunnighet eller andra orsaker uraktlåter att genom oku-
lering eller ympning förädla dem, blifva sådana träd af mycket lågt värde.
Naturligtvis blifver förhållandet enahanda i fall man, lockad af det billiga
priset, köper oäkta eller oförädlade träd. Hvilket inflytande sådana tillväga-
gåenden utöfva på slutresultatet framgår deraf, att då frukten af ett 25 à
30 år gammalt träd af äkta sort torde vara värd minst 20 à 25 kronor,
frukten från ett lika gammalt oförädladt knappast har något värde alls
eller i lyckligaste fall 5 à 6 kronor. Det må här betonas, att, för såvidt
man skall vara berättigad att fordra det trädgårdsskötseln skall löna sig,
man ock måste draga försorg om, att den bedrifves på ett ändamålsenligt
sätt, ty utan detta allmänna vilkor blifver trädgårdsskötseln lika litet som
någon annan näring lönande.

Vidare anmärkes:

»Vi förstå icke att sköta en trädgård.» Visserligen erfordras det
någon insigt att med framgång och vinst odla trädgårdsväxter, hvilket för
öfrigt gäller allt hvad man företager sig, men denna insigt vinnes lätt,
blott man intresserar sig för saken, derjemte kunna råd och upplys-
ningar lätt och utan kostnad erhållas. Hufvudsaken härvid är således att
håg och lust för trädgårdsskötseln finnes. Exempel, som vittna om san-
ningen af detta uttalande, finna vi bland annat uti odlingen af de mera
svårskötta krukväxterna i boningsrummen. Dessutom saknas visst icke
heller exempel på huru personer, med föga andra förutsättningar att lyc-
kas än ett lifligt intresse för saken, visat sig ega förmåga att åstadkomma
trädgårdsanläggningar, hvaröfver de med skäl kunna vara stolta.

Det må emellertid erkännas, att ehuru intresset för trädgårdsskötsel
icke är så stort som önskligt vore, detsamma likvisst är i ständigt till-
tagande.

En liten köksträdgård är af oskattbart värde för hvarje hushåll, och fruktträd, som alltid utgöra en prydnad på samma gång de gifva en säker vinst utan att kräfva någon afsevärd skötsel, borde alltid finnas vid hvarje gård, torp och lägenhet, hvarest icke klimatiska eller andra förhållanden lägga hinder i vägen därför. Den omständigheten att det dröjer länge innan inkomst af en nyanlagd fruktträdgård lemnar afkastning, och att man vid denna tid kan vara död eller flyttad från orten och således icke får njuta frukterna af sitt arbete, borde vara egnad att påskynda trädgårdsanläggning i stället för att fördröja densamma. Må man härvid jemväl erinra sig den sanningen, att den der intet gör för andra icke heller gör något för sig sjelf. För öfrigt bör fruktträdsplantering betraktas såsom en grundförbättring, genom hvilken gårdens värde höjes. Det lider ej heller något tvifvel derom, att icke såväl vid försäljning som utarrendering af en gård, hänsyn tages till befintligheten af goda fruktträd och att trädgårdsanläggningar lika väl betalas som de flesta andra förbättringar af gården.

Äfven den, som arrenderar jordbruk, bör plantera fruktträd, likväl efter öfverenskommelse med egaren, så att, om arrendet kommer att frånträdas innan ännu full ersättning för kostnader och arbete dermed kunnat erhållas, d. v. s. inom 20 år efter anläggningen, vid hvilken tid fruktträden under gynsamma förhållanden kunna anses hafva lemnat full ersättning för anläggning och skötsel, egaren betalar hvarje i godt skick varande fruktträd som är 10 till 15 år med 4—6 kronor och något högre för dem, som äro 16—20 år. En blifvande arrendator kan ej med fog neka att betala 8 à 10 procent härpå.

Då det likvisst är egaren, som företrädesvis drager fördel af fruktträdsplanteringen, torde han också böra taga initiativet dertill och anskaffa fruktträden under det arrendatorn utför planteringen.

Om prydligheten af trädplanteringar i allmänhet borde väl icke finnas mer än en åsigt. Så tyckes likvisst icke vara fallet, ty eljes skulle man väl icke få höra sådana åsigter uttalas som att man sätter för stort värde på utsigten för att vilja skymma bort den med trädplanteringar. Att föredraga ett enformigt landskap der den enda omvexlingen består uti röda hus, kala eller med enbuskar sparsamt beväxta bergkullar, synes icke vara förenligt med god smak. En vacker utsigt, om sådan finnes, behöfver visst icke genom trädplanteringen bortskymmas, utan snarare åstadkommer man i planteringen en sittplats, hvarifrån utsigten kan öfverskådas. Planteringar erbjuda derjemte skydd såväl mot sol under sommaren som den pinande blåsten under den öfriga delen af året samt utgöra dessutom ett godt skydd vid eldsvådor.

II. Om anläggning af en trädgård samt odling af fruktträd och bärväxter.

A. *Trädgårdens läge.* Läget af en trädgård bör vara soligt och så högt att grundvattnet derifrån kan fullständigt afledas. En lutning åt söder eller vester är lämpligast, hvaremot åt norr sluttande fält böra om möjligt undvikas. Lutningens storlek kan naturligtvis vara olika, men anses två meters stigning på 100 längdmeter vara den lämpligaste.

B. *Trädgårdens form eller stil.* Belägenheten och det särskilda ändamålet med anläggningen är bestämmande för den form eller s. k. stil som skall användas. Till parker, parkträdgårdar och s. k. villaträdgårdar användes den engelska eller naturliga stilen med slingrande gångar och dithörande växtgrupperingar, under det till köksträdgårdar den franska med raka gångar och regulier form på landen begagnas.

Till den fullständigaste trädgård med park, frukt- och köksträdgård, intagande hvar sin afdelning, fordras en areal af minst 3 hektar. På ett mindre område till och med 1 hektars yta anlägges lämpligast en s. k. parkträdgård, hvarmed förstås en anläggning, på hvilken de flesta eller alla planerna planteras med fruktträd och några större grupper upptagas för bärbuskar, under det parkbuskar planteras på hörn och kanter mellan fruktträden. Landen, som vanligen upptaga en liten areal, kunna äfven här vara fyrkantiga. En på så sätt anlagd trädgård får, till följd af grupperingar samt de slingrande gångarne, utseendet af en park, är enkel och lätt att sköta samt sålunda praktisk.

En villaträdgård, som vanligtvis upptager ännu mindre areal, liknar parkträdgården hvad växtanordningarne beträffar, men anlägges ofta helt och hållet med slingrande gångar. Någon eller några planer, helst de mest aflägsna, lemnas öppna för rot- och grönsaker. Dessa planer omgifvas med 50—70 centimeter breda gräskanter.

Äfven vid anläggning af den enklaste trädgård å mindre landt gårdar borde några parkbuskar, såsom varande den billigaste prydnaden, planteras i den närmaste omgifningen af byggnaden. För öfrigt anordnas vid en sådan enklare trädgårdanläggning raka gångar. På trädgårdslandens kanter planteras fruktträd och bärbuskar, hvarvid likvisst iakttages att träden icke sättas parvis såsom förr brukades, utan snedt emot hvarandra med minst 6 meters afstånd. På södra sidan af landen bör man undvika att sätta fruktträd, emedan de eljest alltför mycket beskugga landen. Gångarnes bredd, som i allmänhet bör lämpas efter trädgårdens storlek, bör dock icke understiga 2,4 meter, om bärbuskar skola planteras på båda

sidor om densamma. Sådan trädgård med buskplantering utefter gångarne är gammalmodig samt anses af mången vara olämlig, och visst är, att endast klena skördar af rotsaker erhållas på de af träden beskuggade landen, isynnerhet då träden blifva större, men utan olägenhet kan sådan odling fortgå åtminstone i 30 år efter trädens plantering och ännu längre, om träden äro högstammiga. Likvisst vore det väl mycket begärdt att jorden skulle lemna på samma gång fullgoda skördar af frukt samt rotfrukter och grönsaker.

C. *Jordens beredning.* Då det jordstycke, som är afsedt till trädgård, blifvit afskildt, beredes detsamma såsom en vanlig trädesåker. Består marken af gräsvall, så upplöjes eller spadvändes den, hvilket arbete helst göres på senhösten. Stenbrytning, om sådan erfordras, företages nu eller under vintern. Följande vår besås marken till grönfoder, hvarefter, sedan detta i slutet af augusti skördats, hela stycket uppköres med årder samt harivas och rensas från hvitrot och andra ogräsarter, om sådana skulle finnas. Rundt omkring trädgården upptagas lagg- eller gränsdiken och mellan dessa täckdiken, till hvilka helst små kullerstenar användes. Gränsdikena böra helst upptagas utanför stängslet. Härefter företages nödig planering.

Skulle byggningen ligga så högt att för gårdsplanens eller närmaste omgifningens utjemnande en terras måste anordnas, så bör man dervid om möjligt undvika att lägga stenmurar, utan i stället anordna sluttande vallar, hvilka blifva både billigare och vackrare. Dock gifvas tillfällen, då stenmurar äro att föredraga, ty på åt söder högt belägen vall är det svårt om ej omöjligt att hålla vackert gräs, äfvenså saknas på många ställen utrymme för en långt utlöpande vall.

D. *Utstakning och planläggning m. m.* Sedan man gjort klart för sig huru man vill hafva trädgården anordnad och tilläfsventyrs uppgjort plan deröfver, verkställes utstakning af gångar och bersåer.

Gångarnes bredd lämpas efter trädgårdens storlek. Uti en större köksträdgård torde det vara nog om gångarne göras 3 meter breda och i en mindre 2,5 meter breda. Är trädgården helt liten, t. ex. blott en half hektar, kan hufvudgången inskränkas till 2,4 meter. Hufvudgångarne i en park böra vara 2,5 — 3 meter breda. I allmänhet göras de öfriga gångarne något smalare än hufvudgången.

Vid upptagning af gångar i en köksträdgård uppskottas all matjord, hvarefter ett gruslager af 6—10 cm. lägges omedelbart på alfven. Vid anläggning af parkgångar, hvarmed menas alla gångar, som omgifvas af gräsplaner eller gräskanter, bör man, såvidt omständigheterna det medgifva,

sedan matjorden borttagits, på alfven påföra ett lager af tegelgrus eller stenskärf och derpå packa ett lager af lera samt derofvanpå lägga grus så högt att gångens midt kommer i jemnhöjd med intill liggande planer. I stället för lera kan med lika stor fördel begagnas backmo. Att i parkgångarne grusa direkt på alfven går nog för sig, särskildt om alfven består af lera, men bättre är det, om man är i tillfälle att förfara på först anförda sätt.

Djupgrävning af trädgårdslanden, som ofta förordas, men sällan utföres, är en förträfflig åtgärd, som i längden väl ersätter de derpå nedlagda kostnaderna, om denna utföres på ett ändamålsenligt sätt. Motsvarande arbete kan äfven utföras genom djupplöjning, som blifver billigare än djupgrävning och städse bör företagas der man är i tillfälle dertill. Särskildt är sådan djupplöjning att förorda för den del, som är afsedd för frukt- och köksträdgård. Der så erfordras, böra jemväl andra jordförbättringar nu företagas, åtminstone å de planer, som skola igensås, hvaremot köksträdgårdslanden kunna efterhand förbättras. Sådana jordförbättringar äro påförande af kolstybb, om tillgång derpå finnes, dy- och löfmylla samt mosand m. m. å styf lerjord. Lätt sandjord förbättras genom påförande af lerjord och mylljordarter. På de ställen, der man ämnar plantera häck, slingerväxter eller anlägga bersåer, upplägges en rabatt af god och ogräsfri matjord 1 meter bred vid botten, 0,5 meter bred vid ytan och 0,5 meter djup sålunda, att den med $\frac{1}{3}$ når öfver markens jemna yta. Rabatter för slingerväxter behöfva icke vara fullt så stora. Alla härdiga parkträd och buskar äfvensom bärbuskar (krusbär och vinbär) och häckplanter kunna med fördel planteras på hösten, hvaremot fruktträd, törnrosor och hallon helst planteras på våren.

E. *Om anläggandet af gräsplaner, häckar, bersåer och slingerväxter.*

1) *Gräsplaner.* Sedan planteringen på våren, hvarom vidare längre fram, är afslutad, företages sådd af gräsfrö, hvarvid man går till väga på olika sätt, beroende på förhanden varande omständigheter. Till fina gräsplaner åtgå omkring 150 kilogram gräsfrö per hektar. Åsigterna om hvilka blandningar gifva det bästa resultatet äro något delade. Följande blandningar beräknade på 1 hektar kunna emellertid förordas:

För vanlig eller fin jord:	För torra lägen:	För skuggiga:
50 kg. timotej,	40 kg. timotej,	35 kg. timotej,
40 » raigräs,	45 » raigräs,	70 » raigräs,
20 » kryphven,	40 » fårsvingel,	45 » lundgröe,
15 » ängskafle,	25 » kryphven,	
25 » ängsgröe.		

Bäst är att köpa hvar sort för sig samt derefter sjelf verkställa blandningarna. I sådant fall vinner man den fördelen att få en fröblandning särskildt afpassad för jordmånen och riskerar ej att få någonting helt annat än hvad man önskar, på samma gång man har större säkerhet för att få goda frösor. Det är nemligen en känd sak, att de fröblandningar, som köpas, oftast äro af mycket tvifvelaktigt värde. Man bör derjemte låta undersöka fröet på grobarhet och renhet.

Innan sådd till finare gräsplaner företages, bör man tillse att jorden är lucker och fin i ytan. För att åstadkomma detta bör jorden grundt grävas samt derefter krattas. Efter sådden krattas planen ånyo, samt vältas eller tillklappas.

Sådden af gräsfrö bör ske tidigt på våren och skulle man af en eller annan orsak ej ha kommit sig för med tidig sådd, så gör man klokt uti att, innan sådden af frö företages, såsom skyddsäd utså råg, korn eller hafre, dock ej mer än hälften så tjockt, som vid vanlig sådd.

Vid besåning af planer i fruktträdgårdar och i allmänhet öfver allt, der man ej gör anspråk på en finare gräsmatta, torde endast hälften af ofvan nämnda frömängd erfordras, då alltid skyddsäd på anförda sätt utsås före sådden af gräsfröet. Att vid insåningen endast använda timotej, såsom stundom brukas, är oklokt, ty i så fall blifver gräsmattan snart tufvig och ojemn och lemnar rum för ogräs, som då snart infiner sig.

2) *Häckar*. Till en trädgårdsanläggning höra äfven häckar, hvilka vanligen planteras rundt omkring trädgården. Endast undantagsvis planteras häckar inom trädgården samt vid husen, såsom t. ex. för att skylla en stenterass eller stenfot. Att, såsom stundom användes, plantera häckar på båda sidor om gången, som leder från gårdsgrinden till hufvudbyggnaden o. s. v., är ändamålslost och icke heller vackert. Häckar böra naturligtvis ej planteras på andra ställen än der de behövas för ett eller annat ändamål, ty de fordra för sin skötsel rätt mycket arbete. Det är icke under alla förhållanden nödvändigt att plantera häck kring hela trädgården, likaså kan man stundom utesluta sådan på aflägsna ställen vid parken. Omkring villaträdgårdar, der staket eller annat stängsel måste hållas, är ej nödvändigt plantera häck, isynnerhet der täta buskplanteringar anordnas intill gränserna.

Häck planteras på endast 40 centimeters afstånd från staket eller annat stängsel, ty i framtiden, sedan häcken blifvit äldre, nödgas man i alla fall klippa yttre sidan utanför stängslet. Afståndet emellan plantorna göres något olika stort, beroende på flera omständigheter. Vid plantering med 15 centimeters mellanrum går man tillväga sålunda: på den förut, i

enlighet med beskrifningen å sidan 9, upplagda rabatten spännes ett snöre så, att det ligger öfver rabattens midt och derefter upptages en nästan lodrätt fåra utefter snöret ungefär 35 centimeter djup, vid hvilkens ena sida plantorna hållas en i hvardera handen af en person, under det en annan påskottar först ena hälften af den upptagna jorden, hvarefter denna tilltrampas och vattning företages, i fall sådan skulle erfordras, hvarpå den andra hälften påskottas.

Då man planterar med 30 centimeters afstånd, gräfvdes helst en grop för hvarje planta sålunda, att jorden från den först upptagna gropen lägges afsides och jorden från den andra lägges kring plantan i den första o. s. v. Till häckar lämpa sig bäst följande växter.

Hagtorn bildar både vackra och kraftiga häckar och kan, väl planterad och skött, tjena till verkligt stängsel. Till plantering användes helst 2- å 3-åriga plantor, som utsätts på ett afstånd af 15 centimeter från hvarandra. Efter 2 år afskäres häcken 10 centimeter öfver jorden och följande år 30 centimeter högre upp, äfvensom temligen mycket på sidorna, hvarefter man låter den unga häcken tilltaga i höjd och bredd för hvarje år. Häckar, som klippas i den nu ofta förekommande spetsiga formen, hafva det företrädet framför de på vanligt sätt klippta, att ej större snömassor kunna lägga sig på dem. Vanligast klippas häckarne på vintern, men bättre är det om de äfven klippas på sommaren i juli månad. Man tillser att de klippas hårdt på sidorna, så att de icke vidga sig för fort, hvilket är mindre pryddligt och äfven inkränktar på området. Då en hagtornshäck det oaktadt blifvit för stor och oformlig, kan den föryngras genom att man nedsågar den till 30 centimeter öfver marken.

Caragena eller *sibiriskt ärträd*. Denna häckart reder sig med sämre jord och växer fortare än hagtorn, men blir under torra somrar något bladfattig och kal nedtill. Planteras och behandlas för öfrigt likasom föregående med undantag af föryngringen, som ej kan ske på samma sätt, på grund deraf att den ej så väl slår ut skott från stubben.

Ligustrum bildar vackra häckar, som passa väl på kanten af en hög sluttande vall eller invid en låg terassmur, öfver hvilken den hålles $\frac{1}{2}$ —1 meter. Planteras på 20 å 30 centimeters afstånd och kan behandlas som föregående, men klippes, då den står intill en stenmur, helst jemn ofvanpå.

Syrén. Till häckar användes syrén, dels för att skyla höga stenmurar och dels såsom skyddshäckar, då de få växa fritt och blomma. De föryngras genom borttagande af äldre stammar och planteras på 30 centimeters afstånd, men klippas ej, förrän de närma sig den höjd, man önskar de skola hafva.

Alm bildar kraftiga skyddshäckar, slår fort ut skott, då den beskäres och plantorna sättas på 15 till 30 centimeters afstånd.

Gran. Såsom varande ständigt grön och tät, fyller granhäcken sitt ändamål som skyddshäck bättre än någon annan samt lider minst af ogräs. Planteras på 20 till 30 centimeters afstånd mellan plantorna. Häcken klippes icke förrän den uppnått 2 meters höjd. För höga granhäckar torde den spetsiga eller afrundade formen lämpa sig bäst.

Hägg användes äfven till skyddshäckar, och om godt utrymme finnes kan den få växa fritt. Plantorna sättas på 30 centimeters afstånd sins emellan.

Spiraea. Denna växt går bra till äfven på temligen grund jord och har den fördelen att icke behöfva klippas. På god jord sprider sig spiræan mycket fort, hvarföre den i likhet med syrenen måste med spade hållas inom sina gränser. *Spiræa salicifolia* är den lämpligaste arten till häckar, till följd af sitt upprätta växtsätt. Den blommar hela sommaren och passar väl att plantera mellan buskagen i en lust- eller parkträdgård.

Ehuru det är ett besvärligt arbete måste alla häckrabatter åtminstone under de första åren hållas fria från ogräs.

3) *Bersåer*. Bersåer böra icke vara långt aflägsna från hufvudbyggnaden och anordnas helst inuti ett buskage, eller planteras lägre buskar omkring dem för att dermed moderera den stelhet, som eljest gerna vill uppstå, ty en fritt stående berså afsticker allt för mycket mot omgifningen. Uti ett hörn af trädgården är mycket lämpligt förlägga en berså, hvilken i detta såväl som i de flesta andra fall, bör hafva rund form. Till bersåer passa endast följande växter i den ordning de här nämnas: alm, syrén, hägg, sibiriskt ärträd och någon gång äfven gran. Plantorna sättas på 30 centimeters afstånd från hvarandra.

4) *Slingerväxter*. Vid hvarje landthus med veranda bör finnas slingerväxter. Planteringen, som sker å rabatter af 80 centimeters bredd och 40 centimeters djup bestående af god matjord, verkställs 20 centimeter från väggen eller verandan med ett afstånd af 60 till 100 centimeter mellan hvarje planta.

Bland lämpliga slingerväxter må i första rummet nämnas *Jungfruvin* (*Ampelopsis*), som är vår tillförlitligaste och bästa rankväxt för verandor. Den kan täcka tvänne sådana öfver hvarandra belägna och går äfven till på norra sidan af boningshuset, då omgifningen är öppen så att den ej tränges af i närheten stående höga träd. Äfven till att skyla väggar och höga plank passar denna växt förträffligt. På skuggsidor och under i öf-

mindre gynsamma förhållanden användes *Hundrofvän* eller ock

Calystegia. För att täcka en stenvmur eller hög stenfot är *Caprifolium* mycket lämplig.

F. *Om odling af fruktträd, bärbuskar och dylikt.*

1) *Fruktträdens uppdragande*. Då det blir frågan om att anlägga ny fruktträdgård torde i de flesta fall anskaffandet af därför behöfliga fruktträd endast kunna ske genom direkta inköp, och bör man då låta sig angeläget vara, att skaffa goda och härdiga sorter.

Då emellertid fruktträd stundom dö bort, hvilket inträffar vid alla åldrar, så borde man, äfven om man blott har en mindre fruktträdgård, anordna en liten trädskola, hvarifrån behöfligt antal fruktträd kunde erhållas för att dermed ersätta de utdöda. Utom den besparing, som derigenom göres, kan obehaget att requirera blott ett eller annat fruktträd undvikas.

För detta ändamål kan man redan vid anläggningen antingen köpa några vildstammar eller fruktkärnor eller ock hopsamla skämda, likväl mogna frukter, som läggas i ett kärl och få der kvarligga tills de ruttnat. Kärnorna sättas på hösten i 6 rader på en plantsäng. Härvid sönderkramar man frukterna och utbreder den ruttna massan i upptagna fåror och täcker den med jord. De på våren uppkommande plantorna hållas under sommaren väl rena från ogräs och vattnas vid långvarig torka. Följande vår omskolas de på annan säng, hvarvid de sättas i 4 rader med 10 centimeters afstånd mellan plantorna. På denna säng få de stå i tvänne år, då de kraftigaste utplanteras på en särskild jordbit och på ett afstånd af 60 centimeter mellan plantorna och 75 centimeter mellan raderna. Efter ännu ett år äro de lämpliga att förädlas, hvilket bäst sker genom ympning som göres i början af maj månad.

Ympning och okulering är en så enkel åtgärd, att nästan en hvar kan lära sig det på 10 minuter. Man måste dock se utförandet en gång, ty en beskrifning deröfver kan näppeligen göras tillräckligt åskådlig för att riktigt kunna fattas. Af denna anledning lemnas här blott några kortfattade antydningar om nämnda företags utförande. Vid ympning af en ung planta afskäres denna antingen på midten, då ympen sättes på sidan af stammen nära marken, eller ock 10 till 15 centimeter öfver marken, i hvilket fall ympqvisten, som bör hafva 2—3 ögon sättas i stubben. Då ympen utvuxit omkring 10 centimeter, bortrensas alla vilda skott på stammen och bastet, hvarmed ympen bundits vid stammen, afskäres på motsatta sidan om ympen, som uppbindes så, att den växer rätt upp. Utväxer ur ympen mer än ett skott, lemnas de orörda första sommaren, och det kraftigaste uppbindes. Följande vår i mars månad afskäres det uppbundna skottet på halfva längden och

öfriga skott bortskäras. Det öfversta skottet ledes uppåt att fortsätta den blifvande stammen och i juli afskäras till äfventyrs uppkomna sidoskott 10 centimeter från stammen. Denna s. k. tillbakaskärning af toppen får vanligen upprepas 2 och 3 år innan stammen blir kraftig nog att bilda krona. Jorden mellan träden i trädskolan omgräfvos på höstarne och hålles genom skyffling städse fri från ogräs.

2) *Fruktträdens behandling före planteringen.* Då fruktträd köpas böra de helst planteras omedelbart efter hemkomsten. Kan planteringen ej ske samma dag de hemkommit, så lägges trädpacken på en skuggig plats och några ämbar vatten slås öfver dem. Skulle träden behöfva förvaras flere dagar innan de kunna utplanteras, så är bäst att genast vid hemkomsten upplocka och jordslå dem.

Dervid uppskottas en lång fördjupning på ett land och träden läggas tvärtöfver med rötterna i gropen och jord skottas öfver dem, så att ett 10 centimeters jordlager kommer att betäcka de öfversta rötterna. Skola träden förvaras från hösten till våren, får betäckningen vara minst 20 centimeter. För den händelse träden före planteringen se vissna ut, läggas de i vatten några timmar. Hemkomma träden åter i fruset tillstånd, införas de i ladugården och upptinas i sin packning.

3) *Fruktträdens plantering.* På torra platser med skyddadt läge kan planteringen företagas på hösten, men i allmänhet är vårplanteringen såsom säkrare att föredraga.

Afståndet mellan sötkörbärs-, äpple- och päronträd bör på kraftig jord vara 7,5 till 8 meter, men kan i en s. k. villaträdgård inskränkas till 6,5 meter. För sura körbärs- och plommonträd, som helst planteras i en särskild afdelning, fordras blott 4,5 meters afstånd. På de ställen, der man ämnar plantera fruktträden, utsättes omkring 2,5 meter långa och 5 centimeter tjocka störrar som inriktas, hvarefter groparne upptagas. Då jorden är väl dränerad, djupgräfd eller djupplöjd, så göras groparne 30 centimeter djupa och 75 centimeter vida. Är jorden ej på nämnda sätt behandlad, så böra dessa arbeten göras innan plantering företages. I allmänhet planteras fruktträden allt för slarfvigt, hvilket oftast är anledningen till att de väntade skördarne uteblifva. Det torde böra erinras derom, att fruktträdsplantering är ett arbete, som gäller en framtid på 70 å 90 år.

På allt för styf och hård jord torde knappast vara skäl i att sätta fruktträd, aldra minst att de, såsom man ibland får se, planteras i gropar af blott ett ämbars storlek. Under sådana förhållanden kan man ej räkna på goda resultat. På torr sandjord med grusbotten gräfvos minst 60 centimeter djupa och 2 å 3 meter vida gropar; på styfvare lerjord göras

de lika vida, men blott 25—30 centimeter djupa; i båda fallen kunna groparne göras mindre vida för tillfället, likväl under förutsättning att jorden framdeles genom gödsling, luckring o. s. v. förbättras kring träden.

Vid uppgrävningen lägges matjord och alf i hvar sin hög, och då plantering sker i god, mullrik jord, behöfver ej annan jord tillföras. I motsatt fall erfordras vanligen $\frac{1}{2}$ till 1 lass mylla eller kompostjord till hvarje träd för att läggas närmast rötterna eller blandas med den öfriga jorden. Alfven kan delvis läggas ofvanpå jordkuporna.

Skulle fara för bottensyra (grundvatten) finnas, upptagas groparna grundare och träden sättas mindre djupt, då naturligtvis jordkuporna göras högre. Är det jordstycke, som skall planteras med fruktträd jemnt, så sättas päronträden helst på norra sidan, emedan de blifva högre än de öfriga fruktträden. För öfrigt planteras körsbär på den torraste platsen, dernäst äpple- och plommonträd, hvaremot päron fördraga jord med mera fuktig botten. Sedan groparne vederbörligen upptagits, nedsättas störrarna. Planteringen sker sålunda, att träden hållas af en person på södra sidan om störrarna, medan en annan med spade skakar jord öfver trädens rötter. Härvid bör man tillse, att träden komma att stå lika djupt som de förut stått eller så, att de öfre rötterna få en betäckning af vid pass 12 centimeter jord. Då rötterna blifvit väl täckta, tilltrampas jorden lätt omkring dem, innan den öfriga jorden påskottas. Är jorden så torr att vattning behöfves, göres sådan med begagnande af en tillräckligt stor kvantitet vatten, 12—15 liter, på en gång. Träden fästas nu helt löst vid störrarna, tills de under en fjorton dagar fått sjunka något med jorden, då både trädens stam och topp fästas stadigt vid störrarna, som böra hafva samma längd som träden, då skafning i möjligaste mätto förekommes. Beträffande dvergfruktträden må nämnas, att de äro mycket lämpliga att använda för mindre planteringar, der de utsättas på 2 meters afstånd på en rabatt, grupp eller emellan större träd. De äro dock litet svåra att skydda mot snöskador. Såsom en olägenhet skulle kunna anföras, att frukten är lätt åtkomlig för den som vill begagna sig af denna omständighet.

4) *Fruktträdens vattning, beskärning och skötsel för öfrigt.* Första sommaren efter planteringen måste träden, vid förekommande långvarig torka, hvar åttonde eller fjortonde dag vattnas med 2 ämbar vatten för hvarje träd. Härvid gör man en urhålkning i jorden omkring träden, hvari hela vattenmängden hålles, hvarefter torr jord makas öfver. Äfven framdeles, då långvarig torka inträffar, är det naturligtvis äfven af stort gagn för träden om de vattnas, synnerligast då de bära en ymnig skörd. Att beskära fruktträden är af största vigt för att få dem kraftiga och väl-

formade. Då ett väl uppdraget fruktträd planteras, har det vanligen en liten krona bestående af ett topp och några sidoskott, de senare varierande i längd mellan 20 och 80 centimeter. Om dessa lemnas åt sig sjelfva, så utväxa endast från deras spetsar några qvistar och nedre delen blifver kal, hvarföre under sådana förhållanden ett fåtal hufvudgrenar erhållas. De befintliga hufvudgrenarna jemte toppen böja sig ned till följd af sin vekhet och tyngd och på några år har trädet blifvit ett s. k. slokträd, som endast delvis kan hjälpas med att afsåga hufvudgrenarna omkring 50 centimeter från deras utgång.

På ett fruktträd, som stått på platsen ett år, skola alla de grenar, som vid planteringen voro årsskott, afskäras 10 till 20 centimeter från deras utgång och toppen något mindre. Det öfverst på toppen utkommande skottet ledes uppåt som fortsättning af stammen. Följande vår afskäras åter de unga skotten om de äro mycket långa eller kronan har otillräckligt med grenar, i motsatt fall företages gallring. Fruktträden böra för öfrigt skäras något hvarje år. Medelst toppning ledas grenarna åt rätt håll och genom företagande af gallring, der sådan är nödig, förebygges hvad härfpå kan bero till fruktens försämring.

Fruktträd, som stå i öppen jord, behöfva icke gödas särskildt, ja det kan till och med inträffa, att träden blifva sjuka till följd af att de stå i för fet jord. För träd, som stå på gräsplaner, fordras deremot särskild gödsling, hvarvid man, beträffande unga träd, nedgräfver gödseln i kuporna. För äldre träd är denna åtgärd ej tillräcklig, utan utbredes gödsel på hösten omkring trädet minst så vidt som trädens grenar sträcka sig, hvar efter det halmigaste af gödseln bortkrattas på våren. Hur ofta gödsling skall företagas kan ej på förhand bestämmas, utan får detta bero på trädens utseende, för t. ex. ett 10—20 års gammalt träd, som skjuter 30 centimeter långa skott, erfordras någon gödsling vanligtvis icke.

5) *Fruktträdsorter.* Bland de pålitligaste fruktträdsorterna må här nämnas:

Sommaräpplen: *Astrakan, Hampus, Klaräpple, Säfstaholmsäpple* och *Hvitgyllen.*

Höstäpplen: *Alexanderäpple, Charlamowsky* och *Kafvelåsäpple.*

Vinteräpplen: *Grågyllen, Rosenhäger, Skarlakansparmän, Spansk renett, Menigasker* och *Åkeröäpple.*

Plommon: *Äggplommon, röda och gula, Aprikosplommon, Hackmansplommon* och *Herreplommon.*

Päron: *Bergamott, höst- och sommar, Gråpäron, Kanelpäron, Syltpäron, Fulleröpäron, Erkehertigpäron* och *Bonchretein.*

Körsbär: *Bigarå*, vanlig gulröd, *Moreller*, *Klarbär* och *vanliga bruna körsbär*.

6) *Krusbär* och *vinbär* planteras med 1.8 meters mellanrum i öppen och ren jord. Att plantera dessa buskväxter å gräsplaner eller rabatter omgifna af gräs brukar ej lyckas väl. Krusbärsbuskarna förökas bäst genom afläggare. För detta ändamål gör man små gropar invid äldre buskar, från hvilka längre grenar nedböjas i groparne och qvarhållas med krok. Der ofvanpå lägges jord som tilltrampas. Krusbärsbuskarna fordra ingen nämnvärd skötsel utom att hos de unga afskäras de långt utskjutande på marken nedliggande grenarna, och på de 10 å 12 år gamla afskäras de äldsta qvistarna. Böra gödslas rikligt.

7) *Hallon* planteras på våren i rader på särskilda land med ett afstånd af 50 centimeter mellan plantorna och 1,2 meter mellan raderna. Plantornas skötsel består uti att årligen på våren, medan kälen ännu är kvar i marken, bortskära alla gamla skott, äfvensom de svagaste bland de unga. De öfriga skotten toppas $\frac{1}{4}$ af dess längd. Gödsling göres, när så nödigt synes, och sker genom att nedgräfvä gödseln mellan raderna, utom å äldre hallonland, der ett sådant tillvägagående ej är rådligt, utan utsprides der gödsel om hösten ofvanpå marken. Den qvarvarande halmiga delen bortkrattas på våren.

8) *Jordgubbar* och *smultron* planteras i slutet af maj i fet sandblandad, icke styf jord med ett afstånd af 60 centimeter. Detta afstånd kan i en mindre trädgård något minskas, äfvenså för s. k. månadssmultron, der afståndet blott behöfver vara 45 centimeter. Alla från plantorna framkommande utlöpare aflägsnas, såvida man icke ämnar använda dem till utplantering nästa år, då de på eftersommaren lemnas att växa fritt, för att följande vår skiljas från moderplantan och planteras på förut nämnda sätt. För jordgubbar bör helst gödslas litet för hvarje år, hvilket sker på hösten sedan landet rensats, då gödsel derå försigtigt nedgräfväs med en grep. Under barvintrar böra plantorna sednast i mars månad täckas med granris som borttages, när de starkaste frostnätterna äro förbi. Är man mycket noga om att skörda bären rena, bör man före blomningen utbreda gammal halm, mossor eller dylikt omkring plantorna.

III. Köksträdgårdens skötsel.

A. *Om växtföljd och gödsling*. Ofta hör man den åsigten uttalas, att en trädgård fordrar en synnerligen stor mängd gödsel. Och det är nog så, att till en hektar trädgårdsland erfordras mycket mer gödsel än

till en lika stor areal åker, men lika visst är, att man med god beräkning, grundad på kannedom om de olika växternas behof af gödsel, kan spara mycket deraf.

Mången tror det vara nödvändigt att gödsla alla trädgårdslanden hvarje år, men ett sådant tillvägagående är icke blott obehöfligt, utan under vissa förhållanden rent af skadligt, icke därför att den gödselmängd, som användes under en följd af år, blifver för stor, utan därför, att den blifver fördelad på ett olämpligt sätt. För att undvika detta bör man använda för trädgårdsjorden lämplig växtföljd, då man gödslar starkt för hvitkål, blomkål och spenat (om denna sist nämnda sås på särskild säng). Året derpå odlas på samma jord lök, morötter och kålrötter, tredje året palsternackor, rödbetor och kålrötter, fjerde året ärter och bönor samt femte året potatis, då femårigt vaxelbruk tillämpas. Visserligen användes icke alltid $\frac{1}{5}$ eller $\frac{1}{4}$ af arealen för odling af kål, men om ett jordstycke gödslas lindrigt på hösten, så går det väl an att derpå i stället odla kålrötter och lök m. m. Om hösten bör för öfrigt all gödsling af trädgårdslanden ske, då gödseln, sedan landen blifvit rensade, utköres och nedplöjes eller nedgräfvnes. Endast om höstregn förhindrar gödslingen dröjes dermed till vintern.

B. *Om plantbänkar.* Frön till åtskilliga köksväxter böra sås redan i slutet af mars, på det att plantorna skola nå skördemognad innan kall väderlek inträffar. Många plantor måste man af nämnda skäl uppdraga i plantbänk. Plantbänkar anläggas på en för vinden skyddad mot söder belägen plats t. ex. invid södra sidan af ett hus, plank eller stenmur. På den för ändamålet afsedda platsen utlägges om hösten ett 40 centimeter tjockt lager af löf, gammal halm eller halmig hästgödsel. Denna åtgärd afser att hindra kälten att nedtränga i jorden. Tidigt följande vår, omkring den 15 mars, undanskottas det sålunda pålagda skyddstäcket och några lass färsk, helst varm, hästgödsel ditlägges, hvaröfver den äldre betäckningen anbringas, då en temligen tjock sträng bildas, som får ligga 8 à 10 dagar att taga värme, hvarefter bänken lägges. Plantbänken göres 60 centimeter hög och 60 centimeter bredare än den i ordning varande bänklådan. Denna göres af 4 centimeter tjocka och 30 centimeter breda bräder och med en bredd af 1,5 meter, längden bestämmes efter det antal fönster man afser att använda. För fyra fönster af vanlig storlek fordras en längd af 4 meter. Vid läggningen sönderskakas alla gödselklimpar väl, ströet tillpackas något och kanterna göras uppåt stående. Sedan detta är gjordt pålägges lådan och fönstren, och om bänken blifvit tillräckligt varm, så tillstampas den och ett 15 centimeters jordlager påföres. Är deremot

temperaturen ännu icke tillräckligt hög, läggas fönstren tätt på den tomma lådan och bänken får taga hetta medelst solvärme innan jorden påföres. Är bänken torr, bör den fuktas helst med varmt vatten på det den lättare må taga hetta.

Då bänkjorden upptinat och uttorkat något, företages sådd af Mejram, Timjam, Celleri, Purjo, Portugisisk lök, kålsorter, hvarvid man tillvägagår så, att jorden omgräves och jemnas, hvarpå fröna utströs i för hvarje sort utmärkta rutor och finsållad jord utbredes deröfver, $\frac{1}{2}$ —1 centimeter tjockt, eller så, att betäckningen blifver 5—6 gånger frönas tjocklek. Kålfrön sås dock helst i rader uppdragna med en träkam. Efter sådden tillklappas jorden och bänken hålles täckt eller skuggad till dess plantorna börja komma upp, då man tager af fönstrens betäckning om dagarna och tillsläpper luft, genom att mellan fönstren å lådan på läsidan sätta en träkil. För kålplantorna får man snart om dagarna aftaga fönstren och innan öfriga plantor utsättas, häradas de derigenom, att man småningom om dagen och sedermera äfven under nätterna aftager fönstren. Vid behof vattnas plantorna, dock icke gerna kålplantorna, ty de få lätt s. k. svartrötter, då de blifva odugliga. Hvitkålsplantor kunna ock uppdragas i en på ett trädgårdsland ställd bänklåda, som täckes om nätterna. Kålrotsfrö sås på en trädgårdsäng omkring den 24 april och krattas ned.

C. *Några allmänna köksväxters odling på kalljord.* På våren, ofta nog redan i slutet af april, kan man börja att lägga ärter, hvarvid man helst, liksom vid all sådd och plantering i trädgården, blott reder till ett så stort stycke, som man hinner beså eller plantera samma eller derpå följande dag. Vid gräfning af ett land, som är omgifvet af bärbuskar, lemnas till efter slutad sådd och plantering en rabatt orörd. Vid krattningen af jorden är att märka, att man vid första bearbetningen mindre bör sträfva efter att få ytan slät och fin, än att få jorden lucker till ett djup af 5 till 6 centimeter, härefter gör man med krattan ett lätt drag för att få den slät. På detta sätt tillredd, får man en yta med ett fint myllager, hvari fröna gro bättre än i groft tillredd jord. I och för den blifvande skyfflingen mellan raderna är det ock nödvändigt att draga räta fåror. Då ett land eller en del deraf är gräfdt och krattadt, så göres först gångar utefter buskarna, hvarefter landet indelas i sängar af 120 centimeters bredd. Gångarne emellan sängarne göras 30 centimeter breda.

Bönor: 1) *Turkiska bönor* äro antingen s. k. *störbönor* eller *krypbönor*. De förra skjuta långa rankor, som klänga sig fast vid för ändamålet uppsatta störar. Af dessa äro de mindre fina sorterna pålitligast, och sätta i mellersta Sverige moget frö. De senare eller *krypbönorna* hafva

obetydliga klängen och odlas utan stöd med fördel äfven på blåsigas platser; de äro något ömtåliga och böra ej läggas på kalljord förr än den 1 juni, då de stickas ned till ett djup af 1,5 centimeter, hvarvid iakttages, att grodden på börnorna vändes nedåt. Börnorna sättas i fyra rader på sängen med 30 centimeters afstånd i raderna. Säkrast är dock att först uppdraga plantorna i bänk, ty vid ihållande kall och regnig väderlek kan det hända att de å kalljord nedstuckna börnorna ruttna i stället för att gro. Då störbörnorna utskjutit 50—70 centimeter långa rankor, störas de. Är jorden djup och läget något så när skyddadt mot starka vindar, nedsättas störrarne, som kunna vara 3 meter långa, i två rader på hvarje säng med ett afstånd af 60 centimeter och med någon lutning inåt sängarne.

Är jorden grund och platsen något blåsig, så torde vara bäst att gå tillväga på följande sätt: På hvarje 4—5 meter af sängens längd nedsättes 2 störrar i kors och fastbindas. I korsen lägges en ribba eller dylikt, emot hvilken de öfriga störrarne lutas. Sängarne i en trädgård böra i allmänhet läggas i riktningen norr och söder och i synnerhet bör denna regel iakttagas, då det gäller höga växter. Har man flere sängar med störböror, böra sängarne ej läggas omedelbart bredvid hvarandra, utan odlas andra växter t. ex. krypböror på hvarannan eller hvar tredje säng.

2) *Bruna böror*. Dessa böror mogna tidigare på mager än i fet jord. De läggas i slutet af maj i fyra rader på hvarje säng med ett mellanrum af 30 centimeter och till ett djup af 2 centimeter.

3) *Spritböror* (bondböror) föredraga leraktig jord, och läggas vid olika tider från början af maj till slutet af samma månad. De nedstickas 6 till 7 centimeter djupt i fyra rader på sängen och 25 centimeters afstånd i raderna.

Dill sås vid olika tider. För vinterbehof afskäres den vid 30 centimeters höjd, knippas och upphänges att torka helst i ett mörkt rum.

Gurkor fordra en fet och bördig jord. Förruttnad torfjord lämpar sig utmärkt väl för gurkor. Lämpligaste sorten för odling på kalljord är den s. k. vesterås- eller drufgurkan, som under varma somrar stundom på vanlig kall list lemnar en rätt god skörd; säkrast är dock att anordna litet undervärme för gurkorna. För detta ändamål uppskottar man i början af juni på ett land eller annan för ändamålet anordnad plats, med öppet och varmt läge, ett dike liknande fördjupning, hvari lägges obrunnen hästgödsel, lass vid lass, då vanlig s. k. rad begagnas. Gödseln upplägges och formas till en sträng, hvarpå jorden uppskottas till en list en half meter bred och något urhålkad ofvanpå. Skulle jorden vara af den beskaffenhet, att bildning af skorpa är att befara efter vattning, så bör man genom inbland-

ning af väl ruttnad gödsel, dy eller löfjord, göra jorden lucker. Kärnorna nedstickas med den spetsiga ändan nedåt på ett afstånd af 5 centimeter. Listen lägges i riktningen norr och söder och lutningen göres icke så stor att svårighet vid vattning uppstår. Är väderleken för tillfället kylig, vattnas sparsamt, men eljes fordra gurkorna under hela växttiden ymnigt med vatten. I likhet med hvad som blifvit nämndt om störbönor, är det äfven af fördel att uppdraga gurkplantor i bänk och derefter utplantera dem på list, då de sättas temligen djupt och på 10 centimeters afstånd från hvarandra. När plantorna blifvit så höga, att de ej kunna stå upprätta, vikes hvarannan åt motsatta håll.

Lök fordrar fet näst föregående året gödslad jord. *Rödlök* eller *holländsk lök* sås i början eller medlet af maj. För att underlätta rensningen sås sju rader på hvarje säng, i 3 centimeter djupa fåror. Härvid uppdrages först hvarannan fåra, som sås och igenmyllas, och derefter de öfriga. Man beräknar att ett frö skall falla på hvarje centimeter i fåran. Igenmyllningen försiggår så, att man med krattkammen, som vändes längs fåror, drager hälften af jordbalkarne åt hvardera sidan, hvarpå en lätt tryckning göres med krattkammen öfver den fyllda fåran, hvarefter sängen slutligen slätkrattas och tillklappas. Vida mer lök kan erhållas på samma areal, om fröet bredsås, d. v. s. strös öfver hela sängen och hackas ned med krattan, och deröfver utbredes ett tunnt lager finfördelad gödsel. Vid tillfällen, då väderleken är otjenlig, uppkommer löken stundom mycket ojemnt eller kan nästan alldeles slå fel, hvarföre man, äfvensom för erhållande af lök till tidigt bruk, plägar uppdraga litet lökplantor på bänk och sedan utplantera dem på sängar i rader, då sex rader göras på hvarje säng med ett mellanrum i raderna af 10 centimeter. Hvit holländsk eller syltlök bredsås tjockt och trampas ned, hvarpå från gångarne uppskottas och utkrattas ett 2 centimeter tjockt lager jord öfver sängen.

Morötter fordra lös, djup sandblandad jord. Morötterna sås i början af maj med fem rader på hvarje säng i 3 centimeter djupa fåror och med ett afstånd af 1—3 centimeter mellan hvarje frö. Allmännast äro långa Altringhamsmorötter.

Palsternackor fordra djup leraktig jord, sås i början af maj med fyra rader på sängen i 4 centimeters djupa fåror med 3 centimeters afstånd mellan hvarje frö.

Hvitkål fordrar starkt gödslad, djup och lerhaltig jord. Plantorna utsättas snarast möjligt efter den 15 maj i rader med 60 centimeters afstånd. Vid planteringen afskåras rötterna något, så att de komma ned i jorden

utan att läggas dubbla, hvilket inverkar menligt i och för plantornas utveckling; detta gäller för öfrigt om alla kålsorter.

Blomkål har samma fordringar som hvitkålen, dock bör han hafva fuktigare jord. Plantorna utsättas på 45 centimeters afstånd.

Kålrötter fordra bördig, fet, men icke nygödslad jord. Vid planteringen, som sker i början af juni, afskäras både blad och rötter till halfva sin längd. Plantorna utsättas på 45 centimeters afstånd från hvarandra.

Mat-rabarber planteras om våren med 1 meters afstånd i djup, fet jord; bland olika sorter synes Victoria-rabarbern vara den bästa.

Mejram planteras i slutet af maj på icke för fet jord, med fem rader på sängen och med 20 centimeters afstånd i raderna.

Pepparrot planteras om våren i fet, djupgräfd, sandblandad, leraktig mylla, medels rotsträngar, som nedstickas i lutande ställning (25 grader) en rad på hvardera kanten af en upphöjd säng, som upptill har en bredd af 60 centimeter. På detta sätt planterad pepparrot är lätt att upptaga om hösten, då den afbrytes vid de å nedre ändarna utgående strängarne. Pepparrotten förvaras i fuktig sand i en källare och strängarne få kvarstå öfver vintern i jorden. Vid dessas uppgräfning, som göres omsorgsfullt, tillvaratages till och med de aldra minsta rotbitar, för att icke deraf skall uppkomma ett besvärligt ogräs. De kraftigaste strängarna putsas, läggas i vatten ett par timmar före planteringen. Denna sker på så sätt, att en tillspetsad stör nedstickes i jorden i lutande ställning längs sängen, hvar efter man lyfter något på stören och i öppningen nedsticker en 35 centimeter lång pepparrotsträng, utdrager stören och tillpackar jorden deröfver. Äfven om man blott behöfver 10—15 pepparrotsbitar under året, bör man odla pepparrotten på ofvannämnda sätt, ty genom att låta den växa vild, får man den snart som ett svårt ogräs, som vanpryder platsen, utom det att den skördade pepparrotten inskränker sig till några knöliga gallsträngar, hvilka äro mycket besvärliga att få upp.

Persilja. Blad-, krus- och rotpersilja, sås alla tidigt om våren i 3 centimeters djupa fåror med sex rader på sängen och 2 à 3 centimeters afstånd mellan hvarje frö.

Rättikor. Sommarrättikor sås i maj, men vinterrättikor först i början eller medlet af juni.

Rödbetor, mörkröda, sås på samma sätt och fordra samma vilkor som palsternackor.

Spenat, storbladig, fordrar fet jord, sås i flere omgångar från slutet af april, helst å särskild säng, der fröet bredsås tunnt och trampas ned, hvarefter jord från gångarne utkrattas och tillklappas.

Purjolök, vinter- och sommarpurjo, planteras i slutet af maj, i sex rader på sängen och 20 centimeters afstånd i raderna.

Selleri planteras äfven i slutet af maj i fyra rader på sängen och 40 centimeters afstånd. Före planteringen böra rötter och blad afskäras något.

Timjam planteras i slutet af maj i sex rader och 20 centimeters mellanrum.

Ärter. Bland dessa skiljer man mellan sockerärter och spritärter, af hvilka en del sorter kallas mägärter. Af de förra förtjena *halfstammiga sockerärter*, *engelska sockersabelärter* att nämnas, och bland de senare *Prins Albert*, *Carters first crop* och *Champion of England*. Alla ärter fordra en lerhaltig, icke fet jord och kan man börja med deras läggning i slutet af april, då fyra rader sättas på säng i 4 å 5 centimeters djupa fåror. Är väderleken torr, uppdrager man ej fåror, utan ärterna läggas i snördragen på 10—12 centimeters afstånd och stickas derefter ned.

4) *Vattning*. Plantor, som äro satta i fin, nygräfd jord, behöfva sällan vattnas annat än vid planteringen; undantag härifrån göres dock ofta under torra försomrar. Beträffande frösådda saker afrådes vattning, ty sådan göres vanligen otillräckligt, men den, som har tid och vill göra det, tillrådes att före vattningen uppluckra jorden och sedan i flera omgångar, utan stril på kannan vattna, tills man anser att vattnet gått 30 centimeter djupt.

5) *Rensning och galbring*. Härvid gäller det att tillse, att dessa arbeten utföras med nödig omsorg och på samma gång taga minsta möjliga tid i anspråk; och bör man vid rensningen använda skyfflar så mycket som möjligt. Med den bredaste skyfflas gångar, rabatter och källand, eller hvar helst man kommer åt ogräset med detta redskap. Vidare användes skyffeln mellan raderna för de flesta planterade och radsådda växter. För lök måste en smal skyffel begagnas. Det är olämpligt att uppskjuta med rensningen till dess man får bättre tid, som man säger, utan bör den företagas så fort ogräset uppkommit så pass, att sängarne deraf lysa gröna. Skyffling företages helst under tort väder, då de flesta om högst 1 centimeter höga ogräsplantorna uppyckas med rötterna, om man förer skyffeln $\frac{1}{2}$ —1 centimeter under jordytan, då ogräset blir liggande ofvanpå och vissnar bort. Med rensningen i raderna, som helst bör företagas då jorden är fuktig, dröjes till dess ogräset blifvit större, hvarefter man för andra gången låter skyffeln löpa mellan raderna, ty dels har ogräs uppkommit, som bör förstöras och dels uppluckras jorden och möjligen uppkomna sprickor igenfyllas genom skyfflingen.

Vid andra rensningen företages gallring, så att hvar planta får tillräckligt utrymme för sin fulla utveckling, d. v. s. så stort att man t. ex. mellan de kvarlemnade morotsplantorna kan lägga tre fingrar och mellan palsternackorna eller rödbetorna hela handen. Handrensning företages ej under andra förhållanden än då skyffel icke kan användas.

6) *Skörd och förvaring m. m.* Lämpligaste tiden för skörden af förestående växter är lätt att finna och sättet för skördearbetenas utförande är ej heller konstigt. Förvaringen af rotsaker sker bäst genom deras inläggning och förvaring i källare. Ett bra recept på insaltning af gurkor är följande: de väl renskölda gurkan nedläggas i en tunna eller dylikt hvarfvis med sönderskuren pepparrot, dillkronor, blad af svarta och röda vinbär, körsbär och eklöf och litet alun. Sedan en tyngd blifvit pålagd, påhålles vatten, hvori så mycket salt blifvit upplöst, att ett hönsägg deri flyter. Vattnet bör stå öfver gurkan.

7) *Fröodling.* Att sjelf odla frön för sitt utsädesbehof är fördelaktigt i många afseenden. I detta hänseende är kännedomen om fröets beskaffenhet och ålder af största vikt. En del frön böra nemligen användas några år gamla, under det andra åter lemna säkraste skörden det första året. Sålunda användas med största fördel gurkkärnor, som äro 2 å 3 år, likaså hvitkålsfrö, under det att ett år gammalt frö af spenat lemna det bästa resultatet, under förutsättning naturligtvis att fröet är af god beskaffenhet. De sorter, som enhvar med lätthet kan taga frö af, äro: bönor, ärter, spenat, persilja, dill, palsternackor, kålrötter och hvitkål.

8) *Trädgårdsredskap.* Till en vanlig liten husbehofsträdgård behöfvas hufvudsakligast följande redskap: spade, grep, 3 jernpinnkrattor af 50, 40 och 30 centimeters bredd, 3 skyfflar af 15, 12 och 9 centimeters bredd, en större och en mindre vattenkanna, klappbräde, bår, skottkärra, fruktstege och bärkorgar.